

Bačka Palanka nema lokalni plan zaštite životne sredine

Kada ciljevi zaštite životne sredine nisu određeni, usvojeni kroz lokalni plan, ni javno objavljeni, to onemogućava građane da prate da li se stanje u životnoj sredini unapređuje, ili ne.

Srednjoročno planiranje osnovni je uslov za napredovanje u bilo kojoj oblasti, pa i u oblasti životne sredine. Višegodišnji plan zaštite životne sredine obuhvata ocenu stanja u zaštiti vode, vazduha, prirode, zemljišta, šuma, zaštiti od buke i zračenja, u upravljanju otpadom, industriji, energetici, klimatskim promenama. Na kraju se određuju ciljevi i prioriteti, uslovi za primenu najpovoljnijih tehnoloških i ekonomskih mera, zatim mere za sprečavanje, ublažavanje i kontrolu zagađivanja, rokovi za sprovođenje, potrebna sredstva, kao i nadležni za realizaciju.

Planiranje politike životne sredine na svim nivoima vlasti zakonski je propisano pre 20 godina. U Nacionalnom programu zaštite životne sredine iz 2010. godine, prepoznat je „nedostatak strateških i planskih dokumenata zaštite životne sredine“, naročito u lokalnim zajednicama, kao jedan od sedam opštih uzroka problema u životnoj sredini. Istraživanje Ekološkog centra „Stanište“ iz 2024. godine, pokazalo je da 78 od 145 opština i gradova u Srbiji (ili 54%) nikada nije usvojilo lokalni plan zaštite životne sredine. Preostalih 67 opština i gradova su usvajali ove planove, ali je njihova važnost u 47 opština istekla. Trenutno samo 20 opština i gradova ima važeće višegodišnje planove zaštite životne sredine.

Opština Bačka Palanka nikada nije imala plan zaštite životne sredine. Jedna je od, po broju stanovnika najvećih lokalnih samouprava koja nema ovaj plan. Pripada grupi od 20 najrazvijenijih opština i gradova, sa razvijenošću iznad republičkog proseka. Samo pet opština iz ove grupe nema lokalni plan životne sredine.

Nedostatak planiranja otvara pitanje da li se kroz lokalni

fond za zaštitu životne sredine finansiraju pravi prioriteti? Na osnovu čega su izabrane aktivnosti za finansiranje, a ne neke druge? Kada ciljevi zaštite životne sredine nisu određeni, usvojeni kroz lokalni plan, ni javno objavljeni, to onemogućava građane da prate da li se stanje u životnoj sredini unapređuje, ili ne.

Novac od „eko-naknada“ se skoro u potpunosti troši kroz Fond za zaštitu životne sredine, ali u Fondu ima nenamenskog trošenja; izveštaji o korišćenju sredstava ne objavljuju se javno.

Opština Bačka Palanka je u periodu 2010-2023. od naknada za zaštitu životne sredine („eko-naknada“) od privrede i građana naplatila ukupno oko 416 miliona dinara. To je čini opštinom sa srednjom visinom prihoda, što ukazuje da na njoj teritoriji nema velikih industrijskih i energetskih zagađivača. Ubedljivo najveći izvor, sa oko 97% ukupnih prihoda, bila je lokalna naknada za zaštitu životne sredine, koju propisuje skupština opštine i koja je u potpunosti prihod lokalnog budžeta. Naknade koje se dele između republike i opštine čine tek neznatan deo prihoda fonda, naročito nakon ukidanja naknade za motorna vozila 2012. godine.

U istom periodu je iz Fonda za zaštitu životne sredine na programe zaštite utrošeno oko 400 miliona dinara, tako da je od „eko-naknada“ ostalo neutrošeno oko 16 miliona dinara. U poslednje četiri godine primećuje se da se u fondu troši veći iznos od onoga koji se od „eko-naknada“ naplati. To je pozitivno kada se uzme u obzir da više od 80% opština i gradova kroz svoje fondove svake godine troši značajno manje novca nego što kroz „eko-naknade“ naplati, i tako nenamenski potroši čak i stotine miliona dinara.

Godina	Tekući prihodi od eko-naknada				Rashodi planirani	Rashodi izvršeni	Prenosi se u narednu godinu	Program na sajtu	Izveštaj na sajtu	
	714547	714548	714549	714562						Ukupno tekući
2010	3,718,392	0	185,214	10,284,094	14,187,700	12,995,029	1,192,671	ne	ne	
2011	3,924,434	0	522,617	17,183,240	21,630,291	14,000,000	7,678,503	da	ne	
2012	3,234,028	0	0	14,770,236	18,004,264	15,000,000	-4,123,895	da	ne	
2013	2,464	0	305,745	59,618,985	59,927,194	15,000,000	45,397,567	da	ne	
2014	0	0	307,106	54,824,657	55,131,763	78,121,349	33,935,567	da	ne	
2015	0	0	68,086	34,481,698	34,549,784	91,010,439	40,421,510	-5,871,726	da	ne
2016	0	0	45,099	39,314,196	39,359,295	103,309,954	64,724,644	-25,365,349	da	ne
2017	0	0	142,731	39,842,375	39,985,106	35,900,000	22,646,538	17,338,568	da	ne
2018	0	0	45,462	42,532,942	42,578,404	22,150,000	17,811,387	24,767,017	da	ne
2019	0	0	23,208	35,437,035	35,460,243	37,500,000	31,858,591	3,601,652	da	ne
2020	0	0	0	-12,243,170	-12,243,170	36,500,000	30,061,185	-42,304,355	da	ne
2021	0	0	18,162	20,896,324	20,914,486	23,000,000	21,868,185	-953,699	da	ne
2022	0	0	36,221	21,763,189	21,799,410	25,400,000	23,644,013	-1,844,603	da	ne
2023	0	0	0	25,304,256	25,304,256	50,750,000	49,836,556	-24,532,300	da	ne
	10,879,318	0	1,699,651	404,010,057	416,589,026	547,641,742	400,412,779	16,176,247		
	2.61%	0.00	0.41%	96.98%						
	416,589,026									

Bačka Palanka Zaštita životne sredine

Međutim, sredstva utrošena u Fondu, delimično su korišćena za aktivnosti koje ne pripadaju zaštiti životne sredine. Kriterijum za određivanje da li neka aktivnost spada u programe zaštite životne sredine jesu odredbe Pravilnika o standardnom klasifikacionom okviru i kontnom planu za budžetski sistem. Ovim Pravilnikom detaljno se propisuju koje aktivnosti spadaju u koju oblast.

Po tom kriterijumu, primetili smo da je u periodu 2019-2023. iz lokalnog „eko-fonda“ na „suzbijanje krpelja, simulida i tretiranje komaraca“ potrošeno 46 miliona dinara, ili 30% od ukupno potrošenih 157 miliona u istom periodu, a više od 1 milion dinara na izradu elaborata energetske efikasnosti i energetskih pasoša.

Mada je to česta praksa među opštinama i gradovima i Srbiji, suzbijanje komaraca, po Pravilniku, ne spada u programe zaštite životne sredine i ne može se finansirati sredstvima „eko-fonda“. Što se tiče energetske efikasnosti, Zakon o ministarstvima propisuje da su ovi programi u nadležnosti Ministarstva rudarstva i energetike, a ne zaštite životne sredine. Zakon o efikasnom korišćenju energije propisuje da opštine i gradovi mogu osnovati budžetski fond za energetske efikasnosti, i o aktivnostima fonda obaveštavaju Ministarstvo energetike, a ne životne sredine. Ne sporeći da su programi energetske efikasnosti potrebni, ispravno bi bilo da Opština Bačka Palanka otvori poseban fond za unapređenje energetske efikasnosti, te da programe sprovodi i finansira kroz taj fond, a ne kroz fond za zaštitu životne sredine, i ne sredstvima od „eko-naknada“.

U Bačkoj Palanci Opštinsko veće donosi programe korišćenja sredstava Fonda, i usvaja izveštaje o realizaciji ovih programa. To je pozitivno, s obzirom da u većini opština i gradova izveštaje lokalna veća ne razmatraju, već ih sačinjavaju opštinske uprave, samo u cilju zadovoljenja zakonske obaveze da se izveštaj pošalje Ministarstvu životne sredine. U svakoj godini od 2011. programi i sve njihove izmene objavljeni su u lokalnom „Službenom listu“. Međutim, iako Opštinsko veće usvaja i izveštaje, oni se ne objavljuju u „Službenom listu“. I ovo je česta praksa da opštine u Srbiji javno objavljuju planove, ali ne i šta je od obećanog zaista sprovedeno i sa koliko novca.

Zaštita prirode se finansira, ali nema izveštaja o sprovedenim merama

Na teritoriji Bačke Palanke nalazi se sedam zaštićenih područja prirode, neka i od nacionalnog značaja. Tri područja je proglasila Skupština Opštine Bačka Palanka, i to Park prirode „Tikvara“, kao i dva spomenika prirode – Park čelarevskog dvorca i Štابلo crne topole kod Čelareva.

Po zakonu je Opština obavezna da finansira područja koja je sama proglasila, dok su upravljači obavezni da opštini dostavljaju izveštaje o sprovođenju godišnjih programa upravljanja. Ovi izveštaji trebalo bi da sadrže opis sprovedenih mera zaštite i finansijski deo, koliko je novca potrošeno i iz kojih izvora.

Tražili smo od Opštine ove izveštaje za period 2017–2022. Dobili smo izveštaj jedino za Park prirode „Tikvara“, i to

samo za 2019. godinu. Za ostale godine uputili su nas da se obratimo upravljaču, Ustanovi za sport i rekreaciju „Tikvara“, s obzirom da „organ opštine izveštaje ne poseduje“. Na sajtu upravljača objavljeni su izveštaji o radu i finansijskom poslovanju za godine 2020-2022. Od mera zaštite prirode je u izveštajima navedeno samo to da je kao upravljač zaštićenog područja ustanova „posebnim programima i merama ostvarivala zaštitu prirodnih i drugih resursa u okviru zaštićenog dobra“, bez navođenja koje su mere sprovedene.

U finansijskom delu izveštaja, evidencija troškova za zaštitu prirode vodi se odvojeno od ostalih troškova povezanih sa drugim delatnostima upravljača, što jeste u skladu sa Zakonom. Međutim, ni u finansijskom delu se ne mogu pronaći podaci o sprovedenim merama, već samo opšti opisi, na primer, specijalizovane usluge, stalni troškovi, materijal, itd. Isti podaci nalaze se i u odlukama o završnom računu budžeta, gde troškovi nisu iskazani po programima. Jedino što se može saznati jeste da poslednjih godina tase iznos utrošen za mere zaštite prirode, sa 500 hiljada dinara u 2016. godini, na 1,5 miliona dinara u 2023. godini. Na ove iznose treba dodati i sopstvena sredstva upravljača (između 500 i 800 hiljada dinara godišnje).

Postoji Plan upravljanja otpadom, ali nema izveštaja o sprovođenju plana

Zakon o upravljanju otpadom od 2009. godine obavezuje skupštine opština i gradova da usvoje lokalni plan upravljanja otpadom (LPUO) na period od 10 godina, kao i da jedanput godišnje razmatraju izveštaj o sprovođenju ovog plana, te da ga dostave Agenciji za zaštitu životne sredine. Planovi sadrže podatke o očekivanim vrstama, količinama, poreklu i kretanju otpada, program sakupljanja otpada iz domaćinstava, opasnog i industrijskog otpada, mere sanacije, procenu troškova, rokove za izvršenje i drugo. Trenutno samo 40 opština i gradova u Srbiji imaju važeće LPUO.

Bačka Palanka ima važeći LPUO za period 2022-2031, ali izveštaji o sprovođenju plana „nisu sačinjeni“, odgovoreno nam je zahtev za dostavljanje izveštaja.

Od aktivnosti u vezi sa upravljanjem otpadom, novcem iz Fonda za zaštitu životne sredine najčešće se finansira čišćenje deponija, kao i nabavka kanti za otpad.

Meri se kvalitet vazduha i nivo buke, ali nema izveštaja o rezultatima merenja

U izveštajima o utrošku sredstava Fonda za zaštitu životne sredine, može se pročitati da Opština finansira monitoring kvaliteta vazduha i merenja nivoa buke. Međutim, na sajtu nisu dostupni godišnji programi monitoringa, niti izveštaji sa ovih merenja, sa ocenom kvaliteta i predlogom mera.

Zaključci i preporuke

Ima pozitivnih pomaka u javnoj politici zaštite životne u Opštini Bačka Palanka, ali postoji i dosta prostora za njeno

unapređenje, naročito po pitanju postojanja dokumenata i njihove javne dostupnosti, namenskog trošenja novca u Fondu i učešća javnosti u odlučivanju. Dajemo nekoliko preporuka:

- Pokrenuti izradu i usvajanje višegodišnjeg lokalnog Programa zaštite životne sredine, uz široko učešće građana i zainteresovane javnosti.

- Skupština opštine treba da usvaja godišnje izveštaje o sprovođenju plana upravljanja otpadom, dostavlja ih Agenciji za zaštitu životne sredine, što je njena zakonska obaveza, kao i da ih javno objavljuje u lokalnom službenom glasilu.

- Kao primer dobre prakse, predlažemo da godišnje programe i izveštaje Fonda za zaštitu životne sredine donosi i usvaja Skupština opštine, a ne Opštinsko veće. To će omogućiti veću informisanost i zainteresovanost građana o aktivnostima Fonda, veće učešće javnosti i kvalitetnije odlučivanje.

- Godišnje izveštaje Fonda javno objavljujati u lokalnom službenom glasilu, na isti način kako se to čini sa programima Fonda.

- Javno objaviti programe monitoringa kvaliteta vazduha i nivoa buke, kao i izveštaje o sprovedenim merenjima po ovim programima.

- Od upravljača zaštićenih područja koja je proglasila, Opština treba da zahteva znatno detaljnije godišnje izveštaje, koji će sadržati listu sprovedenih mera na zaštiti prirode, sa postignutim ciljevima zaštite.

- Potrebno je iz programa Fonda za zaštitu životne sredine izostaviti sve aktivnosti koje ne pripadaju oblasti zaštite životne sredine, u skladu sa Pravilnikom o standardnom klasifikacionom okviru i kontnom planu.

- Potrebno je više uključiti građane u odlučivanje o sadržaju programa Fonda za zaštitu životne sredine, kao i programa zaštite prirode. Tako će se rešavati problemi prioritarni iz ugla građana, a novac će se efikasnije koristiti.

O metodologiji istraživanja

Istraživanje o stanju i finansiranju zaštite životne sredine u Opštini Bačka Palanka u periodu 2010-2023, koristili smo metodu analize dokumenata. Tražili smo zvanične dokumente, i to: odluke o završnom računu budžeta, zatim programe korišćenja sredstava fonda za zaštitu životne sredine, kao i izveštaje o sprovođenju ovih programa, kao i izveštaje o sprovođenju upravljanja zaštićenim područjima prirode.

E

Dr. Dejan Maksimović,
Ekološki centar „Starište“

Ovaj projekat je sponzorisan na Budžetu Republike Srbije- Ministarstva ekologije, zaštite životne sredine i održivog razvoja. Stvarali smo i u skladu sa nacionalnim programom izvan na iznamljivanje stalne organe koji je dodao sredstva.

Izazovi zaštite životne sredine

Staša Stanković,
Udruženje „Akvila“

- Bačka Palanka se već godinama suočava sa različitim izazovima iz oblasti zaštite prirode i životne sredine. Iako nemamo većih industrijskih zagađivača, kakvi postoje u drugim mestima, i naša zajednica ima brojne

probleme.

Prošle godine u julu, pogodile su nas superčelijske oluje. Odule su dva ljudska života i nanele velike štete na brojnim domaćinstvima. Bilo je to surovo upozorenje da se prema životnoj sredini neodgovorno odnosimo, od lokala, do međunarodnog nivoa. Oštećeno je i oko 700 hektara šuma, od toga je najmanje 450 hektara potpune štete. Stradale su brojne vrste životinja. Ipak, nedugo nakon nevremena, u zaštićenim područjima u našoj opštini (SRP „Bagremara“, SRP „Karađorđevo“, PP „Tikvara“) i priobalju Dunava, seča šume je nastavljena prema postojećim višegodišnjim planovima, koji nisu korigovani zbog štete.

Gradska deponija, na kojoj u nepoznatoj količini završava svakakav otpad, a ne samo komunalni, bar dve decenije periodično gori, što utiče na kvalitet vazduha i zdravlje ljudi.

Pojedine farme stalno ispuštaju otpadne vode direktno u kanal. Građani su opravdano zabrinuti, kada znamo da se nalaze nečisto i od arhejskih bunara, a zagađeni kanal uliva se u kanal Begej, koji je značajno mrestilište za ribe. Zabeležili smo i masovna trovanja divljih ptica zbog nekontrolisane upotrebe pesticida, čak i zabranjenih.

Marko Rokvić,
Bačka Palanka

- Stanje upravljanja otpadom u Bačkoj Palanci je slično kao u većini drugih gradova u Srbiji - na veoma niskom nivou. U skladu sa stručnim dokumentima, Bačka Palanka trebalo bi da ima transfer stanicu, a da se preostali otpad odlaže na regionalnu deponiju u Novom Sadu. S obzirom da se ne zna kad će regionalna deponija biti završena, koristi se još uvek lokalno smetlište, koje je pretirano, bar jednom godišnje bude požar, i pitanje je da li je moguća bilo kakva bolja organizacija. Čak je i sama stalica smetlišta problematična, mislim da ni obrušavanje nije isključeno.

Početkom januara ove godine potonula je barža u Dunavu kod Bačke Palanke, noseći teret od hiljadu tona mineralnog azotnog đubriva, i još uvek nije izvađena sa dna reke.

Ovi problemi izgleda nisu bili dovoljno zanimljivi lokalnim vlastima da bi ih prioritarno rešavale. Članovi našeg udruženja kao problematično vide i to da opština nema strategiju sa planom za zaštitu životne sredine (niti ga je ikad imala). Zainteresovani smo i za rad upravljača Parka prirode „Tikvara“, ali i dalje nemamo uvid u konkretne mere zaštite koje se sprovode u ovom području. Vidimo da se preko Fonda za zaštitu životne sredine finansiraju određene aktivnosti, ali prioritati, kao takvi, ne znamo koji su, ni da li su definisani. Saznali smo iz istraživanja na temu pošumljavanja u AP Vojvodini, da je opština Bačka Palanka u poslednjih deset godina imala prihode od seče šume, ali nema program korišćenja ovih sredstava, pa je taj novac, verovatno, potrošen nenamenski. Dodatna sredstva mogla su da se obezbede i na pokrajinskim konkursima, te da se izradi višegodišnji plan pošumljavanja, međutim, takva ideja još uvek ne postoji u lokalnoj samoupravi, iako je šumovitost u našoj opštini zapanjujuće ispod proseka.

Problem je i sama definicija šta je šuma. Po važećim propisima, u šumske površine računaju se i plantaže klonskih topola i vrba, koji dominiraju Vojvodinom i potiskuju autohtone preostale plavne i riške šume, koje su ugrožene i na globalnom nivou. Bačka Palanka je školski primer nestanka i devastacije priobalnih šuma svedenih na fragmente, dok sa druge strane obiluje plantažama EA topola. Zanimljiva činjenica je ta da su nakon pomenutih olujnih nepogoda mnogo više stradale upravo alohtone „šume“ klonskih topola.

E

Problematično upravljanje otpadom

Ono što nama nedostaje i čime se ne bavimo dovoljno, jesu različite aktivnosti primarne separacije otpada. Nije dovoljno samo staviti kontejnere za različite vrste otpada. Nedostaje praćenje i kontrola tih aktivnosti, korektivne mere, proširenje mreže kontejnera, kao i broja otpada koji se sakuplja. Proste aktivnosti kompostiranja bi mogle da se promovišu u delovima grada sa pojedinačnim domaćinstvima, a naročito po selima. Upitan je kapacitet i volja većine javnih komunalnih preduzeća za ovakvim aktivnostima, jer zahtevaju dodatno ulaganje i angažovanje zaposlenih.

Što se tiče opšteg stanja životne sredine u Opštini, kao građanin mogu samo da kažem svoj lični utisak, a to je da je stanje izuzetno loše, počevši od nemilosrdne seče šume u okolini, koju je superčelijska oluja dokrajčila, pa do priobalja, koje je toliko zapušteno, da ne liči na nekada jedno od najlepših mesta u zemlji.

E